

Mankoff, J. (2004). Babi Yar and the Struggle for Memory, 1944-2004. *Ab imperio*, (Vol. 2), 393–415. [in English].

Martin, B. (2018). Babi Yar. *Emulations (Imprimé)*, (12), 67–79. [in English].

Naimark, N. (2017). The many lives of Babi Yar: one of the blackest chapters of World War II: the German massacre of Kyiv's Jews. The horror of Babi Yar, suppressed in the Soviet era, may be finding its proper place in European memory at last. *Hoover digest*, 176. [in English].

Peterson, J. (2011). Literations of Babi Yar. *Journal of Ecumenical Studies*, 46(4), 585–598. [in English].

Petrovsky-Shtern, Y. (2021). Ein Tag, der die Welt veränderte: Ukrainer, Juden und der 25. Jahrestag von Babyn Jar. Ukrainians, Jews and the 25th anniversary of Babi Yar. *Osteuropa (Stuttgart)*, 1(2), 87. [in German].

Prymachenko, Y. (2021). Babyn Yar Holocaust Memorial between third memory boom and hybrid war. *Baltic Rim Economies Review*, (2), 27. [in English].

Radchenko, Iu. (2016). Babyn Yar: a site of massacres, (dis)remembrance and instrumentalisation. *New Eastern Europe*, (1), 160–171. [in English].

Отримано: 09.05.2023

DOI 10.32626/2309-2254.2023-40.28–44

УДК 911.375.1(438+477.43/44):930.25

ГАЙСЕНЮК Марія – аспірантка кафедри історії України Київського університету імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, індекс 04053, Україна (m.haiseniuk.asp@kubg.edu.ua)

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0008-8110-1589>

HAISENIUK Mariia – PhD-student of the Department of the History of Ukraine, Borys Grinchenko Kyiv University, 18/2, Bulvarno-Kudriavska Street, Kyiv, index 04053, Ukraine (m.haiseniuk.asp@kubg.edu.ua)

Бібліографічний опис статті: Гайсенюк, М. (2023). Урбанізаційні процеси у Подільському воєводстві у 1434-1572 рр.: за матеріалами Коронної метрики. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки*, (40), 28–44.

УРБАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ПОДІЛЬСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ У 1434-1572 рр.: ЗА МАТЕРІАЛАМИ КОРОННОЇ МЕТРИКИ

Анотація. У статті висвітлено питання локації міст Подільського воєводства у першій половині XV – 70 х рр. XVI ст. Встановлено їх типологію та кількісні характеристики. **Мета дослідження** – спираючись на реєстри Коронної метрики та зміст збережених міських привілеїв, відтворити специфіку урбанізаційних процесів у Подільському воєводстві. **Методологія дослідження** базується на принципах істориз-

му, науковості, об'єктивності та системності. Використано методи узагальнення, порівняння, класифікації, статистичного зіставлення, подокументного аналізу джерел. **Наукова новизна** полягає у тому, що вперше здійснено порівняльний аналіз динаміки локаційних процесів Подільського воєводства. Вивчено вплив географічного розташування (кордону) на розвиток міст Західного Поділля. **Висновки.** Інкorporація Західного Поділля до Польського Королівства та створення у 1434 р. окремого воєводства з центром у Кам'яниці сприяло зростанню темпів урбанізації. Протягом другої третини XV – другої половини XVI ст. було створено або ж релоковано близько 57 міст, організованих переважно на основі магдебурзького права. Початково переводились на статус міста на магдебурзькому праві повітові центри та поселення, що належали королівському домену і лише в другій половині XV ст. починає зростати кількість шляхетських міст. В той час, як кількість міст, що знаходились у власності католицької церкви залишалася низькою. Незважаючи на швидкі темпи урбанізації, новоутворені міста за економічною та суспільною організацією переважно залишалися селами. Урбанізація подільського воєводства щонайменше на півстоліття відставала від інших земель Корони, що пояснюється його пізнішим приєднанням до Польського королівства та неспокійним кордоном. Стаття містить таблиці, в яких наведено відомі на сьогодні міста та містечка Західного Поділля.

Ключові слова: міста Західного Поділля, локація, урбанізація, Подільське воєводство, міське право.

URBANIZATION PROCESSES IN PODOLIAN VOIVODESHIP (1434-1572) ACCORDING TO THE MATERIALS OF THE CROWN METRIC

Abstract. *The purpose of the article* is to study the dynamics of urbanization processes in the Podolian voivodeship from 15th until end of second half of the 16th century, which had a decisive impact on the development of the region. **The research methodology** is based on the principles of historicism, scientificity, objectivity and systematicity. Methods of generalization, comparison, classification, statistical comparison, document analysis of sources were used. **The scientific novelty** lies in the fact that for the first time a comparative analysis of the dynamics of locational processes in the Podolian voivodeship has been carried out. The influence of geographical location on the development of the cities of Western Podillia is studied. **Conclusions.** From the 16th century, Western Podillia became part of the Kingdom of Poland, as a result of which it underwent numerous processes of integration and modernization, including urbanization. The urbanization process led to the creation of about 57 cities, organized on the basis of the Magdeburg law, which was a classic in Central and Eastern Europe. Initially, county centers and settlements that belonged to the royal domain were transferred to the status of a city on the Magdeburg right. Only in the second half of the 15th century the number of noble cities begins to grow. While the number of cities owned by the Catholic Church remained low. Despite the rapid pace of urbanization, the newly formed cities mostly remained villages in terms of economic and social organization. Urbanization of the Podolian voivodeship lagged behind other lands of the Crown by at least half a century, which is explained by its later accession to the Kingdom of Poland and its troubled border. The article contains tables, which list the currently known cities and towns of Western Podilia.

Key words: cities of Western Podilia, location, urbanization, Podilia Voivodeship, city law.

Постановка проблеми. З входженням Поділля до Польського Королівства відбулося швидке збільшення кількості міст, які кардинально змінили обличчя регіону. Помітна роль міст на розвиток Подільського воєводства зумовлює актуальність всебічного дослідження міської локації, встановлення темпів та характеру урбанізаційних процесів, що, з огляду на історіографічну спадщину у цій ділянці, потребує залучення значної кількості джерел та використання новітнього дослідницького інструментарію.

Аналіз джерел та останні дослідження. Цінним джерелом для вивчення локаційного руху на руських землях Польського королівства є Коронна метрика (нами було використано близько 70 регестів), у книгах якої збереглися відомості про надання локаційних привілеїв містам, характер поселень та їх статус, як міст на польському, німецькому чи магдебурзькому праві. Великий обсяг джерельного матеріалу було опрацьовано М. Грушевським та опубліковано у «Матеріалах до історії суспільно-політичних і економічних відносин Західної України» (1905). Документи, які розкривають міську історію Подільського воєводства опубліковані у збірниках «Aktów grodzkich i ziemskich» (1887), «Zbiór dokumentów małopolskich» (1975) тощо.

До питання становлення міст на руських землях звертається низка українських науковців: М. Капраль (Капраль, 2010), Н. Білоус (Білоус, 2015), А. Заяць (Заяць, 2019) тощо. Міста Подільського воєводства та адміністративний устрій краю у XVI–XVII ст. стали предметом дослідження М. Крикуна (Крикун, 2011). Вагомий внесок у вивчення історії та географії Західного Поділля зробив В. Михайловський (Михайловський, 2012, 2021). Польська історіографія є значно ширшою в дослідженнях урбаністичних процесів, зокрема, Л. Харевичова (Charewiczowa, 1925), А. Янечик (Janeczek, 1993, 2016), Р. Щигель (Szczygel, 1989), Ф. Кірик (Kiryk, 1980), Т. Трайдос (Trajdos, 2003) у своїх працях вивчали особливості руських міст після їх приєднання до Корони: правовий статус, економічний характер, релігійний вплив тощо.

Метою статті є дослідження динаміки урбанізаційних процесів у Подільському воєводстві протягом XV – другій половині XVI ст., які мали визначальний вплив на розвиток регіону.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи урбанізаційні процеси на Руських землях Польського королівства, можемо представити власне бачення динаміки створення міських осередків у Подільському воєводстві та їх типи за правом власності. Слід зазначити, що локаційний процес міст Західного Поділля, у джерелах показано неповно, бо книги Коронної метрики, що дійшли до нас, розпочинаються лише з кінця 40-х років XV ст. Незважаючи на ці обставини, можемо висунути обережні припущення, щодо перебігу урбанізаційних процесів протягом XV ст. від часу створення воєводства.

Локація міст Подільського воєводства до 1500 року

№	Місто	Повіт*	Тип власності на час локації**	Рік локаційного привілею	Власник міста на час локації	Джерела (публікації)	Література
1.	Кам'янець (<i>Camenez</i>)	Кам.	к.	1374 1432	Теодорик Бучацький герба Абданк	Грушевський, 1905, с. 145.	
2.	Бакота (<i>Bacotha</i>)	Бакот. (з XVI ст. не існує)	к.	перед 1388; 13.06.1395; 1442–1443	Кристин Щуковський	Грушевський, 1905, с. 43–44.	
3.	Скала (<i>Scala</i>)	Скал. (з XVI ст. не існує)	к.	перед 13.06.1395; 1518 р.	Кірдей, з 1515 р. Станіслава Лянцкорон- сь-кого	MRPS. Pars IV. V. 1. № 2464. MRPS. Pars IV. V. 2. № 11464.	
4.	Червоно- город (<i>Czirwonogrod</i>)	Чер.	к.	перед 13.06.1395; 13.08.1448	Теодорик Бучацький	ZDM. Cz. VIII. № 2390. S. 198. MRPS. Pars I. № 44.	
5.	Смотрич (<i>Smotricz</i>)	Смот. (з XVI ст. не існує)	к.	Перед 1375; 15.08.1448	Миколай Свирч з Бед- риховиць	ZDM. Cz. VIII. № 2267. S. 88–89 MRPS. Pars I. № 45.	
6.	Чорноко- зинці	Кам.	ц.	1429, перед 1453 14.11.1519	Кам'янецька католицька епархія	MPRS. Pars I. № 192. MRPS. Pars. IV. № 12396	
7.	Ялтушків (<i>Oltuszkow</i>)	Кам.	к.	перед 1431 17.01.1443	Теодорик Бучацький	ZDM. Cz. VIII. № 2446. S. 251– 252. (r. 1443).	
8.	Язловець (<i>IASZLOWIECZ alias Jazlowiec</i>)	Чер.	п.	перед 1436	Теодорик Бучацький		Trajdos, 2003, s. 106
9.	Лехнівці (<i>Lechnowcze</i>)	Скал.	к.	17.06.1441	Януш Кірдей	ZDM. Cz. VIII. № 2322. S. 136–137.	

10.	Зіньків (<i>Zynkow</i>)	Лет.	п.	24.08.1444	Пйотр Одровонж зі Спрови	ZDM. Cz. VIII. № 2490. S. 292–295.	
11.	Саганів (<i>Schathano</i>)	Кам.	п.	24.08.1444	Пйотр Одровонж зі Спрови	ZDM. Cz. VIII. № 2490. S. 292–295.	
12.	Чемерівці (<i>Czemierzowce</i>)	Кам.	п.	30.12.1450	Павел Щуковський		Михай- ловський, 2012, с. 190.
13.	Хмільник (<i>Chmyelnuk</i>)	Лет.	к.	перед 1453	Теодорик Бучацький	MPRS. Pars I. № 192.	
14.	Легичів (<i>Lyeticzow</i>)	Лет.	к.	перед 1453; 1537 30.09.1549	Теодорик Бучацький	MPRS. Pars I. № 192. MRPS. Pars V. № 2206, 2207.	
15.	Рів, пізніше Бар (<i>Row</i>)	Лет.	к.	перед 1453; 1538	Теодорик Бучацький; з 1456 р. – Одровонжі; з 1537 р. – королева Бона	MPRS. Pars I. № 192. MRPS. Pars 4. V. 1. № 6244. MRPS. Pars 4. V. 3. № 19465.	
16.	Меджибіж (<i>Myedzi- borze</i>)	Лет.	п.	перед 1453	Теодорик Бучацький	MPRS. Pars I. № 192	
17.	Ольчедаїв (<i>[Olczy]da- yow</i> ¹)	Бакот. (з XVI ст. не існує)	к.	перед 1453	Теодорик Бучацький	MPRS. Pars I. № 192	
18.	Серет (<i>Sereth</i>)	Чер.	п.	перед 1453; 08.04.1523	Теодорик Бучацький; у 1523 р. – Сенявські	MPRS. Pars I. № 192 MRPS. Pars IV. №13515	
19.	Бедрихів- ці (<i>Byed- rzychowcze</i>)	Смот. (з XVI ст. не існує)	п.	перед 1453	Миколай Свирч з Бедриховець (Нового двору)	MPRS. Pars I. № 92	
20.	Криків або Бапшинці (<i>Krzyków alias Bapszynce</i>)	Кам.	п.	перед 1453	Родина Подфіліп- ських	MPRS. Pars I. № 192	

¹ Ймовірно Ольчедаїв.

21.	Давидівці або Шипівці (<i>Dawidow- ce alias Szyrowce</i>)	Чер.	п.	перед 1453	Теодорик Буцацький герба Абданк	MPRS. Pars I. № 192	
22.	Могільниця (<i>Mogelnycza</i>)	?	п.	перед 1453	?	MPRS. Pars I. № 192	
23.	Рубенін (<i>Rubenin</i>) ¹	?	к.	перед 1453	?	MPRS. Pars I. № 192	
24.	Ярмолинці (<i>Jarmolince</i>)	Кам.	п.	1455	Ходко з Ярмоли- нець герба Корчак		Михай- ловський, 2021, с. 331.
25.	Ягільниця (<i>Jahelnycze</i>)	Чер.	п.	до 1473; 20.03.1518	Миколая з Іскшичина	MRPS. Pars IV. V. II. № 11543.	
26.	Оринин (<i>Orinino</i>)	Кам.	п.	до 1474; 24.01.1506	Станіслав Кірдей	MRPS. Pars III. № 2548	
27.	Шарівка (<i>Szarawka</i>)	Смот. (з XVI ст. не існує)	к. ~ п.	1484	Влади- слав III Домрат із Шляткова	MPRS. Pars I. № 1626.	

*Кам. – Кам'янецький; Бакот. – Бактський; Чер. – Червоногородський; Смот. – Смотрицький; Скал. – Скальський; Лет. – Летичівський;

**к. – королівське; п. – приватне; ц. – церковне.

Згідно з даними таблиці 1, у XV ст. існувало близько 27 міст і містечок, серед яких 13 належало до королівського домену, 13 міст були у приватній власності, а у церковному володінні Кам'янецької католицької єпархії знаходилось всього одне місто. Варто зауважити, що міста Кам'янець, Бакота, Червоногород, Смотрич, Скала, Чернокозинці та Ялтущків були засновані до 1434 р. Автор має певні сумніви стосовно існування королівських міст Лехнівці та Рубенін, про це детальніше у статті.

У латиномовних документах для позначення міста використовувалось два терміни «*civitas*» і «*oppidium*», де перше застосовувалось для позначення великих, часто самоврядних міст, котрі мають фортифікації, в той час як друге – *oppidium* було маркером малого міста, яке практично ніколи не мало оборонних споруд (Михайловський, 2021, с. 113). Для того, аби розрізнити ці терміни, слово «*oppidium*» тлумачать, як «містечко».

На час створення воеводства урбанізація Західного Поділля лише набирала обертів. У 30–40-х роках XV ст. спостерігаємо збільшення кількості локаційних привілеїв, які підтверджували статус міста та встановлювали самоврядування за німецьким зразком (Szczygel, 1989, s. 57).

¹ Ймовірно Червоногород.

Найкраще ці процеси прослідковуються на прикладі Кам'яця, якому у 1374 р. брати Коріатовичі надали привілей на самоврядування (Михайловський, 2012, с. 30). Термін «магдебурзьке право» у привілеї не згадувався, однак йшлося про забезпечення місту неповного магдебурзького права, підтвердженого і поширеного 1432 р., вже із застосуванням визначення «ius Teutonicum alias Magdeburgense» (Дашкевич, 2003, с. 79).

Згідно з таблицею, до кінця 1444 р. у Подільському воєводстві налічувалось 11 міст, серед яких 6 королівських, що ймовірно були віддані під заставу подільській шляхті за військову службу, 4 приватних (центри маєтків місцевої шляхти) та 1 церковне. Але такі кількісні характеристики є досить поверховими, адже наявність документу правової локації не є гарантією існування міста.

До прикладу, згадок про місто Лехнівці, окрім локаційного привілею на його заснування (ZDM. Cz. VIII. № 2322. S. 136–137), у документах пізніших років не знаходимо. Те, що місто так і не було створено підтверджує Реєстр димів Подільського воєводства 1493 р., що фіксує Лехнівці як село (Trajdos, 2003, s. 109–110). Часом, маєткам надавався локаційний привілей повторно з правом переведення поселення у статус міста. Ймовірно, Лехнівці також було релоковано у XVI ст. під назвою Давидківці (MRPS. p.V. №1636; MRPS. p.V. № 1559).

Ще важче визначити успішність просторової локації у конкретний період часу. До прикладу, місто Бакота в середині XV ст. було зруйнованим у ході війн за Поділля (1431-1434 рр.), але зберегло за собою адміністративні функції (Михайловський, 2021, с. 104). Згадки про існування Бакоти, як адміністративного центру Пониззя, знаходимо ще в Галицько-Волинському літописі у 1227, 1240-1241 та 1255 рр. (Михайловський, 2012, с. 48). У королівському пожалуванні на Поділля від 13 червня 1395 р. згадується місто і замок Бакота, який Владислав II Ягайло надає краківському воєводі і старості Спитковці з Мельштина (Крикун, 2011, с. 93–94). Однак у документах XV ст. замість визначення «містечко» (*oppidium*) вживається «замок» (*castrum*) Бакота. Подібна термінологія зберіглась у привілеї Кристину Шуковському від 1442 р. «*districtu et castro Vaccotha*» (ZDM. Cz. VIII. № 2357. S. 170–171), та у 1443 р. «*super castro nostro Vaccotha*» (ZDM. Cz. VIII. № 2448. S. 253–254). Цікавим є те, що у переліку міст Подільського воєводства від 1453 р., визначення «замок» вжито виключно для характеристики Бакоти (MRPS. Pars I. № 192). Це може свідчити, що на середину XV ст. Бакота майже повністю втратила ознаки міста.

Місто Смотрич, перша столиця Коріатовичів, у 1440 р. було заставлено Миколайові Бедриху на суму 400 гривень (ZDM. Cz. VIII. № 2267. S. 88–89). Місто залишалось центром негродового староства у XV ст. й було переведено на магдебурзьке право, але близькість розташування до Кам'яця стало причиною його занепаду на початок XVI ст. (Михайловський, 2012, с. 186). Майже одночасно зі Смотричем 13 серпня 1448 р. було надано магдебурзьке право Червоногороду, що довгий час знаходився у триманні Бучацьких-

Язловецьких, фактично перетворившись на дідичне володіння родини (MRPS. Pars I. № 44). Черговим королівським містом, переданим у заставу Владиславом III, була Скала. Можемо припустити, що Скала, як й інші повітові міста Західного Поділля отримала привілей від володаря з підтвердженням права локації (Крикун, 2011, с. 93–94).

Місто Ялтушків не було центром повіту чи староства. З надання Владислава II Ягайла, від червня 1431 р., дізнаємося, що Теодорик Бучацький отримав у заставу місто Ялтушків із прилеглими селами на суму 400 гривень польської лічби (Михайловський, 2012, с. 129). Локаційний привілей Ялтушкови було надано у 1537 р. (релокація), коли його придбала королева Бона Сфорца. Він передбачав колонізацію міського простору пришлыми елементами: німцями, євреями та вірменами, а також звільнення міщан від податків на 12 років (MRPS. Pars IV. V. 1. № 6757).

У Подільському воєводстві поруч з локацією «повітових міст», активно переводились на міське право і дідичні володіння заможної шляхти. (Janeczek, 2016, с. 153). Прикладом такої локації для першої половини XV ст. можуть слугувати шляхетські міста Зіньків, Сатанів та Язловець.

Практика переведення приватних міст на німецьке право була принесена на Поділля родиною Одровонжів, котрі запровадили у своїх дідичних маєтках Сатанів та Зіньків магдебургію (ZDM. Cz. VIII. № 2490. S. 292–295).

Вперше приватне місто Язлівець зустрічається у документі 1373 р. (Михайловський, 2012, с. 45). За браком джерел нам не вдалося встановити час правової локації міста, але, ймовірно, воно існувало вже в 30-х рр. XV ст., як родинний маєток панів з Бучача (AGZ. T. XII. № 2053. S. 179), про що свідчить наявність документу заснування в цей час католицької парафії у містечку Язловець (Trajdos, 2003, с. 106). З середини XV ст. у містечку активно розвивалася торгівля. Однак, на початку 1460–х рр. львівські купці подали королю скаргу, в якій зазначалося, що провінційні ярмарки руських та подільських земель підривають торгівлю у Львові (Charewiczowa, 1925, s. 47–48). Відповіддю на звернення львівських купців було розпорядження Казимира IV Ягелона, видане 23 червня 1461 р., про «знесення» ярмарків у Язловці, Гологорох, Рогатині, Теревовлі та Тисмениці (AGZ. T. VI. S. 64–65). Даний привілей підтверджує факт існування досить жорсткої «торгової конкуренції» між містами руських земель, де велике столичне місто свідомо гальмувало розвиток малих провінційних містечок. У 1523 р. король Сигізмунд I на прохання галицького хорунжого Миколая Сенявського надав привілей, яким підтверджувалося магдебурзьке право у Язлівці та встановлювались ярмарки на день св. Марії Магдалини та під час великого посту (MRPS. Pars IV. № 13515).

Упродовж XV ст. у Подільському воєводстві існувало всього одне місто у власності церкви – Чернокозинці. Перша відома згадка про Чернокозинці датована 1429 р. У документі мова йшла про пожалування Вітовтом подільських маєтків Кам'янецькому єпископству. У 1498 р. Ян Ольбрахт підтвердив міський статус поселення (Крикун, 2011, с. 124).

Такі міста, як Летичів, Меджибіж та Хмільник, ймовірно, існували задовго до входження подільських земель до складу Польського королівства, але документи, що підтверджують їх існування відносяться аж до 1453 р. (MRPS. Pars I. № 192). Причиною плутанини в ідентифікації міст першої половини XV ст. є несталість кордонів воєводства. Так, розташовані на північному сході Хмільник і Меджибіж остаточно увійшли до складу Подільського воєводства після 1447 р., коли ця територія була відібрана у Свидригайла (Михайловський, 2012, с. 227).

Труднощі у датуванні локації міст також виникають через їх часті руйнування у результаті нападів татар і молдавських вторгнень (Заяць, 2019, с. 47). Зокрема, «релокаційні» привілеї неодноразово надавалось Летичеву (MRPS. Pars V. № 2206, 2207), Пову (Бару) (MRPS. Pars IV. V. 2. № 16359; MRPS. Pars IV. V. 1. № 6244; MRPS. Pars IV. V. 3. № 18901; MRPS. Pars IV. V. 3. № 19120), Скалі (MRPS. Pars IV. V. 2. № 11464) тощо. А у 1530 р. навіть постала потреба у відновленні Хмільницького повіту, після татарських набігів, які, подекуди, були щорічними (MRPS. Pars IV. Vol. 1. № 5689).

Важко підрахувати збитки татарських наїздів для Подільського воєводства. Від 1438 р. кіпчацька орда грабувала, палила і брала ясир на Поділлі шість разів, а з 1474 р. ще з більшою силою чинила погроми кримська орда. Наїзди молдаван, татар і турків у 1498 р. призвели до жахливої руйнації в цілім Подільським воєводстві. Через що, наприкінці XV – початку XVI ст. уповільнився локаційний рух на території Західного Поділля (Trajdos, 2003, с. 104).

Через часту загрозу військових кампаній та розбійницьких набігів, урбанізація подільських земель набула специфічного імпульсу у вигляді постійної потреби захисту, для якої міста служили краще, ніж звичайні села (Janeczek, 1993, с. 283). Саме тому, протягом XV – першої половини XVI ст. виникає ряд міських поселень, які закладалися на татарських шляхах для кращої обороноздатності краю (Заяць, 2019, с. 107).

Королівська влада, будучи зацікавленою в будівництві оборонних споруд, не мала на це достатніх коштів, через що активно заохочувала приватні ініціативи (Білоус, 2015, с. 127–128). Надаючи містам на східному кордоні воєводства привілеї на магдебургію й різноманітні звільнення від сплати податків та, передаючи в держання прикордонні замки, такі як Хмільник та Рів, влада намагалася забезпечити їх належне утримання, а по можливості – й побудову нових. На приклад, місто Ольчедаїв повинно було стати третім, південним укріпленням у системі оборони краю (Михайловський, 2012, с. 249). Однак, з документу 1469 р., дізнаємося, що проект побудови замку в Ольчедаєві залишився нереалізованим (*castrum Olczydayow non muniret*) (AGZ. T. XII. № 3438. S. 330).

У період правління Казимира IV значно збільшилась кількість приватних міст на німецькому праві. Кількість міст та їх успішність були маркерами багатства і впливовості шляхти. 31 грудня 1450 р. королем було надано привілеї для Павла Щуковського, силою якого село Чемерівці переводилося

у статус магдебурзького (Janeczek, 1993, с. 191). У 1455 р. було переведено на магдебурзьке право Ярмолинці на р. Ушиця (Słownik..., 1882, с. 450).

А от зі встановленням часу правової локації інших міст Західного Поділля пощастило менше. Так, до 1453 р. з'явилося щонайменше ще 4 приватних міста, серед яких: Серет, Давидівці або Шипівці, Криків та Бедрихівці (MRPS. Pars. I. № 192). Про вдалу локацію цих міст свідчить їх поява у документах пізніших років. Зокрема, міста Серет та Давидівці зустрічаються у документі про поділ маєтку Теодорика з Бучача між синами Міхалом та Яном від 1469 р. (AGZ. T. XII. № 3438. S. 329). Серет також згадується у привілеї 1523 р., який встановлював новий ярмарок в місті на Різдво Діви Марії (MRPS. Pars. IV. № 13515). Підтвердження міського статусу Крикова або Бабшинців знаходимо лише в середині XVI ст. у Кам'янських земських книгах (Крикун, 2011, с. 217). Бедрихівці або Новодвір був центром володінь родини Свирчів герба Свєрчик на Поділлі. Аналізуючи поборові реєстри 30–40-х рр. XVI ст., впевнюємось, що місто таки існувало.

За регестом 1453 р. до міської мережі Подільського воєводства входило також приватне місто Могільниця (Mogelnycza) та королівське Рубенін (Rubenin). Могільниця (ймовірно, сучасне с. Стара Могільниця, Теребовлянського р-ну Тернопільської обл.) розташована в 30 км на північ від кордону Подільського воєводства (кордони станом на 1572 р). На середину XV ст. місто ідентифікується з Подільським воєводством, але у привілеї 1546 р. Могільниця відноситься вже до Руського воєводства (Mogilnicza districtus Terebowliensis) (MRPS. Pars. IV. V. I. № 7694). Нами не було знайдено жодного свідчення про місто Рубенін, окрім як реєстру 1453 р., але у згаданому документі відсутній запис про місто Червоногород. Тому, можемо припустити, що «Rubenin» є виключно латинський варіант назви міста «Червоногород».

У другій половині XV ст. урбанізація Західного Поділля проходила повільнішими темпами, однак деякі локації все ж були здійснені. Ймовірно, приватне містечко Ягільниця отримала локаційний привілей до 1473 р., оскільки в цей час у місті засновується католицька парафія для німецьких та польських колоністів (Trajdos, 2003, с. 426). У 1493 р. знаходимо підтвердження, що Ягільниця, невелике місто (oppidum) на німецькому праві, яке налічувало 55 димів, що на Поділлі означало успіх локації (Trajdos, 2003, s. 109). Березнем 1518 р. датований привілей, яким король Сигізмунд I встановлював щорічний ярмарок у місті (MRPS. P. IV. V. II. № 11543).

Подібно до Ягільниці, у 1474 р. Григорієм Кірдеєм було засновано католицьку парафію в Оринині (Trajdos, 2003, s. 112). Перша згадка про поселення датується 1431 р., коли Януш Кірдей отримав у власність Оринин на річці Жванчик у Кам'янецькому повіті. Т. Трайдос також вважає, що саме він встановив мостове мито і, за згодою короля, перетворив цю місцевість на містечко з німецьким правом (Trajdos, 2003, s. 109–110). Але, скоріш за все, переведення Оринина на німецьке право відбулося вже після смерті Януша, його сином Григором Кірдеєм. Оскільки, у документі від 16 липня 1449 р. Оринин

згадується як село (AGZ. Т. XII. № 2528. S. 217–218). Окрім того, ні Ягільниця, ні Оринин не входять до переліку міст, збереженого у Коронній метриці, що дає підстави датувати їх локації між 1453-1473 рр.

Наприкінці XV ст. останнім відомим нам локаційним привілеєм було переведення Казимиром IV королівського села Шарівка з польського на німецьке право (18 лютого 1484 р.) (MPRS. Pars I. № 1626). Відомостей про заснування міст у Подільському воєводстві під час правління Яна Ольбрахта та Олександра I немає.

У XVI ст. почали поступово відбудовуватися раніше спустошені землі воєводства, про що свідчить поява багатьох королівських надань. Так, за наступні півстоліття кількість міст зросла майже вдвічі.

Таблиця 2.

Локація міст Подільського воєводства з 1500 по 1572 рр.

№	Місто	Повіт*	Тип власності на час локації**	Рік локаційного привілею	Власник міста на час локації	Джерела (публікації)	Література
<i>Привілеї надані Сигізмундом I (1505–1548 рр.)</i>							
1.	Пилицькі	Чер.	п.	22.05.1505	Станіслав Кірдей	MRPS. Pars III. № 2163.	
2.	Свирчовсько ¹	Кам.	п.	18.04.1509	Вікторін Подфіліпський	MRPS. Pars IV. V. 1. № 598.	
3.	Підпилиць	Кам.	п.	12.03.1510	Якуб Подфіліпський	MRPS. Pars IV. V. 1. № 967.	
4.	Ходоровці	Кам.	п.	12.03.1510	Якуб Яхнович	MRPS. Pars IV. V. 1. № 972	
5.	Городок Кулаків	Чер.	п.	13.02.1512	Ioannis Ratold de Skrzylno	MRPS. Pars IV. V. 2. № 10226.	
6.	Колодрупка ²	Чер.	п.	16.01.1516	Станіслав Лянцкоронський	MRPS. Pars IV. V. 2. № 10824, 12200, 15782	
7.	Кудринці	Кам.	п.	23.02.1518	Миколай Гербурт	MRPS. Pars IV. V. 1. № 2679	
8.	Піщатинці / Устя	Чер.	п.	5.03.1518	Вікторін Подфіліпський	MRPS. Pars IV. V. 1. № 2719	
9.	Заліщики ³	Кам.	п.	1522	Мартин Камінецький гербу Пилява	MRPS. Pars IV. V. 1. № 4044	

¹ Невдала локація.

² Невдала локація.

³ Сучасна локація с. Малі Заліщики Бучацького р-ну Тернопільської обл.

Продовження таблиці 2.

10.	Бабинці	Чер.	п.	2.03.1523	Ян Кемліч	MRPS. Pars IV. V. 2. № 13477	
11.	Іллятка	Лет.	к.	1524	Микола Полянський		Szczygel, 1989, S. 310.
12.	Завалля	Кам.	к.	1533	Червоногородське староство		Szczygel, 1989, S. 321.
13.	Талафусів (Куманів) ¹	Кам.	к.	10.03.1539	Єжи Талафуа	MRPS. Pars IV. V. 1. № 6321	
14.	Трибухівці ²	Лет.	к.	1542	Хмельницьке староство, Ян Тарнавський		Szczygel, 1989, S. 318.
15.	Сенявське поле	Лет.	п.	31.03.1543	Миколай Шинявський	MRPS. Pars IV. V. 3. № 21039	
16.	Сидорів	Чер.	п.	05.04.1547	Якуб Потоцький	MRPS. Pars IV. V. 1. № 7831	
<i>Привілеї надані Сигізмундом II Августом (1548–1572 рр.)</i>							
17.	Деражня	Лет.	к.	1551	Барське староство		Szczygel, 1989, S. 308.
18.	Уланів	Лет.	к.	13.04.1552	Хмельницьке староство		Szczygel, 1989, S. 319.
19.	Миколаїв	Лет.	п.	1555	Миколай Сенявський, белзький воевода		Szczygel, 1989, S. 312–313.
20.	Верхняківці	Кам.	п.	30.05.1556	Марчін Подфіліпський		Szczygel, 1989, S. 320.
21.	Чорний Острів	Лет.	п.	10.10.1556	Констанція Свичрчова, вдова по Яну		Szczygel, 1989, S. 307.
22.	Малиничі	Кам.	п.	9.11.1557	Станіслав Черминський		Szczygel, 1989, S. 312.
23.	Шатава	Кам.	п.	1558	Миколай Гербурт		Szczygel, 1989, S. 317.
24.	Гусятин	Чер.	п.	22.01.1559	Станіслав Лянцкоронський		Szczygel, 1989, S. 307.
25.	Нова Сенява	Лет.	п.	1563	Геронім Сенявський		Szczygel, 1989, S. 316.
26.	Черче (Чернче)	Кам.	ц.	1502	Кам'янецька католицька епархія		Михайловський, 2021, С. 323.
27.	Гриньківці	Чер.	п.	1565	Дорота і Станіслав Срочіци		Szczygel, 1989, S. 309–310.

¹ Невдала локація.² Невдала локація.

28.	Проскурів	Лет.	п.	1566	Міхал \ Мішель Вудек	Szczygel, 1989, S. 314–315.
29.	Городище	Лет.	п.	1569	Родини Гербуртів	Szczygel, 1989, S. 309.
30.	Устя	Чер.	ц.	? друга пол. XVI ст.	Кам'янецька католицька єпархія	Szczygel, 1989, S. 319.

*Кам. – Кам'янецький; Чер. – Червоногородський; Лет. – Летичівський;

**к. – королівське; п. – приватне; ц. – церковні

З таблиці 2 дізнаємось, що у період правління Сигізмунда I та Сигізмунда II Августа кількість міських локацій у Подільському воєводстві збільшилась на 30, але щонайменше 4 з них виявились невдалими. У документах знаходимо відомості про заснування 6-ти королівських міст, 22-х – приватних та 2 міста, які належали церкві.

З часу правління Сигізмунда I, Поділлям «прокотилась» наступна хвиля урбанізації, яка характеризується значною кількістю королівських привілеїв для приватних володінь. Аналізуючи тексти документів, збережених у Коронній метриці, бачимо певні закономірності: якщо у XV ст. локації переважно надавались містам (*oppidium*), рідше селам (*villas*), котрі мали всі ознаки міста, то у XVI ст. кількість сіл, отримавших магдебургію, значно перевищила міста. Також зросла кількість міст, що виникали на ще незаселеній території, на так званому «сирому корені» («*in cruda radice*»).

Здійснивши порівняння даних з таблиць 1 та 2, можна зробити висновки, що кількість міст зросла з 27 у 1500 р. до 57 у 1572 р. При цьому левову частку локацій у XVI ст. становлять привілеї шляхетським містам. Так, з усіх привілеїв наданих Сигізмундом I та Сигізмундом II Августом, 73% (22 документи) становлять привілеї для шляхти. Але варто також враховувати невдалі спроби локації міст, яких теж було чимало у XVI ст. До прикладу, Вікторій Подфіліпський у 1509 р. перевів свій діничний маєток Свирчовсько у статус міста на магдебурзькому праві (MRPS. Pars IV. Vol. 1. № 598). Але далі привілею справа так і не пішла. У поборових реєстрах 1530 та 1542 рр. Свирчовськ виступає як село, що свідчить про невдалу локацію (Szczygel, 1989, s. 317–318). Подібна ситуація була і з містечками Талафусів (MRPS. Pars IV. Vol. 1. № 6321), Трибухівці та Деражня (Szczygel, 1989, s. 308, 318).

Протягом правління Сигізмунда II Августа на німецьке право було переведено 2 церковних міста: Черче та Устя. Однак успішність просторової локації останнього викликає сумніви, оскільки у XVI ст. було церковним селом (Крикун, 2011, с. 165).

Якщо вважати вдалою локацією не лише появу скупчення садіб на обумовленому привілеєм місці, але й наявність «тижневих ярмарків, які практично єдині відрізняли місто від села» (Кірк, 1980, s. 373), то міста на

Західному Поділлі, часто, не відповідали цим критеріям. До прикладу, з інвентарю Барського староства 1551 р. довідуємося про локацію міста Деражня, в якому знаходиться лише сім димів. У наступному інвентарі з 1552 р. поселення виступає як «*orpidium noviter locatum*», але мекшає там лише три міщанські родини. Низька густина заселення міста, відсутність парафії та будь якої інформації про колонізацію маєтку чи проведення ярмарків, говорить про те, що Деражня, незважаючи на локаційний привілей, не набула характеру міського поселення. А в люстраціях з 1565-1570 рр. місто в останнє згадується як спалене (Szczygel, 1989, s. 73).

Розглянемо динаміку розвитку міської мережі на Поділлі впродовж XV – 70 х рр. XVI ст. (див. таблицю 3).

Таблиця 3.

Міські локації в Подільському воєводстві до 1572 р.*

Період	Міста			Разом		Невдала локація
	Королівські	Шляхетські	Церковні			
до 1434	6	–	1	7	12%	–
1444	1	3	–	4	7%	1 ¹
1492	7	9	–	16	28%	2 ²
1505	–	–	–	–	–	–
1548	4	12	–	16	28%	6 ³
1572	2	10	2	14	25%	–
Всього:	20	34	3	57		9
	35%	60%	5%	100%		16%

* Статистичні дані, наведені в таблиці, не претендують називатись єдиновірними. Автор лише представляє власний погляд на динаміку становлення міст у Подільському воєводстві до 1572 р.

Згідно з даними таблиці 3, станом на 1434 р. у воєводстві існувало не менше 7 міст, серед яких 6 належало до королівського домену, а 1 – Кам'янецькій католицькій єпархії. До середини XV ст. було реалізовано 7 королівських локацій, 3 приватних, церковне залишалося без змін. Але початкова перевага королівських ініціатив почала поступово згасати. До 1572 р. приватні міста (34 приватних, 3 церковних) значно переважали королівські ініціативи (20). Тенденція до зростання шляхетських міст продовжувала залишатися незмінною протягом всього XVI ст., чого не скажеш про королівські локації. Приватна власність на землю зростала переважно за рахунок королівського домену (Janeczek, 2016, s. 147). Особливо слабкою є роль католицької церкви, яка до 1572 р. була представлена лише трьома містами: Чорнокозинці, Устя та Черче, що складає всього 5% від загальної кількості міст.

¹ До невдалих локацій відносимо Лехнівці.

² Міста Рубенін (ймовірно, Червоногород) та Могільниця.

³ До невдалих локацій відносимо міста: Свирчовсько, Талафусів, Трибухівці, Деражня, Устя, Заліцики (ймовірно, розташоване в Руському воєводстві).

Не зважаючи на зростання кількості міст, урбанізація Поділля щонайменше на півстоліття відставала від інших земель Корони. Чим далі на Захід, «прірва» у локаційному русі збільшувалась. Так, різниця між урбанізацією Західного Поділля та, припустимо, Помор'я, Сілезії чи Пруссії була майже в два століття (Janeczek, 1993, s. 276). Таке «відставання» Подільського воєводства пояснюється його пізнішим приєднанням до Польського королівства та неспокійним кордоном.

З розрахунку співвідношення щільності міст до розміру території, дослідження Р. Шигеля показують, що на кінець XVI ст. найменш розвинутою була урбанізація в Поморському, Белзькому і Подільському воєводствах. І якщо в першому випадку (Поморське воєвод.) існувало кілька потужних торгових осередків, як Гданськ, які не давали можливості розвиватися малим містам, то на Поділлі негативним фактором було небезпечне сусідство (Szczygel, 1989, s. 22).

Висновки. Отже, урбанізація Поділля відбувалась нерівномірно і в просторовому, і в часовому вимірах. Прикордонне розміщення воєводства вплинуло на організацію міст та їх чисельність. Протягом 1434-1572 рр. було засновано близько 57 міст, що організовувались на класичному для Центрально-Східної Європи німецькому праві. Початково переводились на статус маґдебурзького повітові центри та замки, однак за правління Сигізмунда I шириться практика надання локаційного привілею селам чи пусткам. Це пояснює, чому новоутворені міста у XVI ст. за економічною та суспільною організацією часто залишались селами, або ж взагалі втрачали статус міста. Беручи до уваги усі непевності у встановленні часу та успішності локації, можемо припустити, що урбанізація Подільського воєводства набула своїх особливих рис, продиктованих географічним положенням та політичною ситуацією. Збільшення кількості міст на Поділлі сприяло розвитку торгівлі та промислів, зростала чисельність населення та його культурна мозаїчність, що не лише пришвидшило економічний розвиток регіону, а й інтегрувало його у європейський культурний простір.

Список використаних джерел і літератури:

Білоус, Н. (2015). Приватні міста Київського воєводства в першій половині XVII ст.: кількість, особливості розвитку та функціонування. *Україна в Центрально-Східній Європі*, (15). Київ: Інститут історії України НАН України, 125–164.

Грушевський, М. (Упорядн.). (1905). *Матеріали до історії суспільно-політичних і економічних відносин Західної України. Серія перша (ч. 1–80) (1361-1530)*. ЗНТШ (Т.63. Кн.1). Львів, 1–46.

Дашкевич, Я. (2003). Кам'янець-Подільський XV-XVIII ст.: місто трьох гербів. *Міста та містечка в гербах, прапорах і печатках*, (1). Львів, 75–94.

Заяць, А. Є. (2019). *Міське суспільство Волині XVI – першої половини XVII ст.* Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 582 с. + вкл.

- Капраль, М.** (Упорядн.). (2010). *Привілеї міста Львова (XIV–XVIII ст.)*. Львів, 544 с.
- Крикун, М.** (2011). *Подільське воєводство у XV–XVIII століттях: статті і матеріали*. Львів, 733 с.
- Михайловський, В.** (2012). *Еластична спільнота: Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х рр. XVI століття*. Київ: Темпора, XXII + 450 с.
- Михайловський, В.** (2021). *Історія, мова, географія: топоніми середньовічного Поділля*. Київ: Темпора, 412 с.
- Akta grodzkie i ziemskie* (далі – AGZ). (1887). Vol. 12. Lwów.
- Charewiczowa, Ł.** (1925). *Handel średniowiecznego Lwowa*. Lwów: Wydawnictwo Zakładu narodowego imienia Ossolinskich, XI, [1], 156 s.
- Janeczek, A.** (1993). *Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego*. Warszawa, 386 s.
- Janeczek, A.** Міста prywatne na Rusi Koronnej do końca XV wieku. *Roczniki dziejów społecznych i gospodarczych* (Vol. 77). 2016, 143–178.
- Kiryk, F.** (1980). Lokacje miejskie nieudane, translacje miast i miasta zanikle w Małopolsce do połowy XVII stulecia. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* (Vol. 28, Nr.3), 373–384.
- M[aryański, E.]** (1882). Jarmolińce. *Sulimierski, F., Chlebowski, B., Walewski, W. (Ed.). Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* (Vol. 3). Warszawa: Nakładem F. Sulimierskiego i W. Walewskiego, 450–451.
- Sułkowska-Kuraś, I., Kuraś, S.** (Ed.) (1975). *Zbiór dokumentów małopolskich* (далі – ZDM). Cz. VIII. Dokumenty z lat 1435-1450. Wrocław, 400 s.
- Szczygel, R.** (1989). *Lokacje miast w Polsce XVI wieku*. Lublin, 336 s.
- Trajdos, T.** (2003). Parafie diecezji kamienieckiej w sredniowieczu. *Przegląd Historyczny*, (94/4), 419–426.
- Trajdos, T.** (2003). Parafie katolickie na sredniowiecznym Podolu. *Україна в Централно-Східній Європі: зб. наук. пр.* Київ: Інститут історії України НАН України, (3), 101–116.
- Wierzbowski, T.** (Ed.). (1905). *Matricularum Regni Poloniae summaria*, Vol. 1: *Casimiri IV regis tempora complectens (1447-1492)*. Varsoviae, IV+192 p; Vol. 2: *Iohannis Alberti regis tempora complectens (1492-1501)*. Varsoviae, VIII+192; Vol. 3: *Alexandri regis tempora complectens (1501-1506)*. Varsoviae, III+304 p.; Vol. 4: *Sigismundi I regis tempora complectens (1507-1548)*. Varsoviae, VII+480 p.

References:

- Bilous, N.** (2015). Pryvatni міста Kyivskoho voievodstva v pershii polovyni XVII st.: kilkist, osoblyvosti rozvytku ta funktsionuvannya [Private cities of Kyiv Voivodship in the first half of the 17th century: number, features of development and functioning.]. *Україна в Тsentralno-Skhidnii Yevropi*, (15). Kyiv: Instytut istorii Ukrayiny NAN Ukrayiny, 125–164 [in Ukrainian].
- Hrushevskiy, M.** (Comps.). (1905). *Materialy do istorii suspilno-politychnykh i ekonomichnykh vidnosyn Zakhidnoi Ukrainy* [Materials for the history of socio-political and economic relations in Western Ukraine]. *Seriya persha (ch. 1–80) (1361-1530)*. ZNTSH (Vol. 63. Kn. 1). L'viv, 1–46.
- Dashkevych, Ya.** (2003). Kamianets-Podilskiy XV–XVIII st.: misto trokh herbiv [Kamianets-Podilskiy of the 15th – 18th cent.: City of Three Arms]. *Mista ta mistechka v herbakh, praporakh i pechatkakh*, (1).75–94. [in Ukrainian].

Zaiats, A. Ye. (2019). *Miske suspilstvo Volyni XVI – pershoi polovyny XVII st.* [Volhynia urban society of the 16th and the first half of 17th centuries]. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 582 p. [in Ukrainian].

Kapral, M. (Comps.). (2010). *Pryvilei mista Lvova (XIV-XVIII st.)* [Privilege city Lviv (XIV-XVIII centuries)]. Lviv, 544 p. [in Ukrainian].

Krykun, M. (2011). *Podilske voievodstvo u XV-XVIII stolittiah: staty i materialy* [Podolian Voivodeship in the 15th–18th centuries: Articles and materials.]. Lviv, 733 p. [in Ukrainian].

Mykhaylovskiy, V. M. (2012). *Elastychna spilnota: Podilska shliakhta v druhii polovyny XIV–70-ky rr. XVI stolittia* [Elastic podolian nobility from the mid-14th century through the 70s of the 16th century community]. Kyiv: Tempora, XXII + 450 p. [in Ukrainian].

Mykhaylovskiy, V. (2021). *Istoriia, mova, heohrafiia: toponimy serednovichnoho Podillia* [History, language, geography: toponyms of medieval Podillya]. Kyiv: Tempora, 412 p. [in Ukrainian].

Akta grodzkie i ziemskie (далі – AGZ). (1887). Vol. 12. Lwów. [in Polish].

Charewiczowa, Ł. (1925). *Handel średniowiecznego Lwowa*. Lwów: Wydawnictwo Zakładu narodowego imienia Ossolinskich, XI, [1], 156 s. [in Polish].

Janeczek, A. (1993). *Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego*. Warszawa, 386 s. [in Polish].

Janeczek, A. Miasta prywatne na Rusi Koronnej do końca XV wieku. *Roczniki dziejów społecznych i gospodarczych* (Vol. 77). 2016, 143–178. [in Polish].

Kiryk, F. (1980). Lokacje miejskie nieudane, translacje miast i miasta zanikle w Małopolsce do połowy XVII stulecia. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* (Vol. 28, Nr. 3), 373–384. [in Polish].

M[aryański, E.] (1882). Jarmolińce. *Sulimierski, F., Chlebowski, B., Walewski, W. (Ed.). Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* (Vol. 3). Warszawa: Nakładem F. Sulimierskiego i W. Walewskiego, 450–451. [in Polish].

Sułkowska-Kuraś, I., Kuraś, S. (Ed.) (1975). *Zbiór dokumentów małopolskich* (ZDM). Cz. VIII. Dokumenty z lat 1435-1450. Wrocław, 400 s. [in Polish].

Szczygel, R. (1989). *Lokacje miast w Polsce XVI wieku*. Lublin, 336 s. [in Polish].

Trajdos, T. (2003). Parafie diecezji kamienieckiej w średniowieczu. *Przegląd Historyczny*, (94/4), 419–426. [in Polish].

Trajdos, T. (2003). Parafie katolickie na średniowiecznym Podolu. *Ukraina v Tsentralno-Skhidnii Yevropi*, (3). Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 101–116. [in Polish].

Wierzbowski, T. (Ed.). (1905). *Matricularum Regni Poloniae summaria*, Vol. 1: *Casimiri IV regis tempora complectens (1447-1492)*. Varsoviae, IV+192 p.; Vol. 2: *Iohannis Alberti regis tempora complectens (1492-1501)*. Varsoviae, VIII+192; Vol. 3: *Alexandri regis tempora complectens (1501-1506)*. Varsoviae, III+304 p.; Vol. 4: *Sigismundi I regis tempora complectens (1507-1548)*. Varsoviae, VII+480 p. [in Polish].

Отримано: 31.05.2023